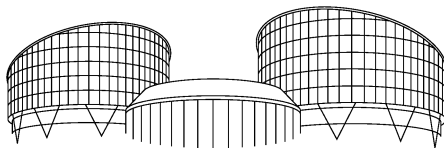

Tradus și revizuit de IER (<http://ier.gov.ro/>)

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI
SECȚIA A PATRA

CAUZA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

(Cererile nr. 20081/19 și alte 20 cereri)

HOTĂRÂRE

Art. 8 • Obligații pozitive • Viață privată și de familie • Lipsa oricărei forme de recunoaștere și protecție juridice pentru cuplurile de același sex • Aplicarea principiilor stabilite în *Fedotova și alții împotriva Rusiei* (MC) • Argumentele privind interesul public invocate nu au întâietate față de interesele reclamanților • Marja de apreciere depășită în prezenta cauză

STRASBOURG

23 mai 2023

DEFINITIVĂ

25/09/2023

*Hotărârea a rămas definitivă în condițiile prevăzute la art. 44 § 2 din Convenție.
Poate suferi modificări de formă.*

În cauza Buhuceanu și alții împotriva României,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a patra), reunită într-o cameră compusă din:

Gabriele Kucsko-Stadlmayer, *președinte*,

Tim Eicke,

Krzysztof Wojtyczek,

Faris Vehabović,

Branko Lubarda,

Armen Harutyunyan,

Ana Maria Guerra Martins, *judcători*,

și Ilse Freiwirth, *grețier adjunct de secție*,

Având în vedere:

cererile (nr. 20081/19 și alte 20 – a se vedea tabelul anexat) îndreptate împotriva României, introduse la Curte în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”) de către 42 de resortisanți români („reclamanții”), la diferite date indicate în tabelul anexat;

decizia de a comunica cererile Guvernului României („Guvernul”);

decizia de a autoriza păstrarea anonimatului reclamanților care au solicitat aceasta conform art. 47 § 4 din Regulamentul Curții;

observațiile părților;

observațiile scrise prezentate de Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei conform art. 36 § 3 din Convenție și comentariile prezentate de către terți, a căror cerere de a interveni a fost admisă de Președintele secției;

având în vedere decizia președintelui Camerei de a-l desemna pe Krzysztof Wojtyczek, judecătorul ales să reprezinte Polonia, în calitate de judecător *ad hoc* să reprezinte România, în conformitate cu art. 29 § 2 din Regulamentul Curții;

După ce a deliberat în camera de consiliu, la 28 martie 2023,

Pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

INTRODUCERE

1. Cererile privesc lipsa oportunității ca reclamanților (21 de cupluri de același sex) să le fie recunoscute în mod oficial relațiile, ceea ce constituia, în opinia lor, o încălcare a dreptului la respectarea vieții private și de familie și discriminarea lor pe motive de orientare sexuală. Reclamanții s-au întemeiat pe art. 8 din Convenție, separat sau coroborat cu art. 14.

ÎN FAPT

2. Detaliile privind reclamanții pot fi consultate în tabelul anexat. Aceștia au fost reprezentați în fața Curții de doamna R. I. Ionescu, avocat în București.

3. Guvernul a fost reprezentat de agentul guvernamental doamna O.F. Ezer, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

4. Faptele cauzei, astfel cum au fost expuse de părți, pot fi rezumate după cum urmează.

5. Reclamanții se află în relații stabile de același sex și au trăit împreună perioade de lungimi diferite. La diferite date, au comunicat intenția lor de a se căsători către Serviciul de Stare Civilă, dar serviciul a respins comunicarea fiecărui cuplu, considerând că cererile sunt contrare art. 271 și art. 277 alin. (1) C. civ. (a se vedea infra, pct. 9).

6. În 2018, reclamanții din cererea nr.20081/19 au făcut o plângere în fața instanțelor împotriva mai multor decizii administrative emise de autoritățile de asigurări de sănătate prin care le negau dreptul la statutul de coasigurat în baza contractelor de asigurări de sănătate ale partenerului respectiv. După ce mai multe instanțe și-au declinat competența, cauza a fost înregistrată pe rolul Curții de Apel București. La 25 iunie 2019, instanța a decis să solicite interpretarea Curții Constituționale cu privire la mai multe dispoziții ale Legii nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății și a suspendat procedurile până la pronunțarea unei decizii în această privință de către Curtea Constituțională. În conformitate cu informațiile disponibile Curții, procedura este în continuare pendinte.

CADRUL JURIDIC ȘI PRACTICA RELEVANTE

I. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNE RELEVANTE

A. Constituția

7. Articolele relevante ale Constituției României sunt redactate după cum urmează:

Art. 16 - Egalitatea în drepturi

„(1) Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.

(2) Nimeni nu este mai presus de lege.“

Art. 26 – Viața intimă, familială și privată

„(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată.

(2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.“

Art. 48 – Familia

„(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

(2) Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie.“

B. Codul civil

8. Art. 1 C. civ. („CC“), în vigoare de la 1 octombrie 2011, prevede următoarele izvoare ale dreptului în sistemul juridic din România, în ordinea priorității: dreptul civil, uzanțele și principiile generale de drept. CC nu menționează ca fiind izvoare ale dreptului deciziile instanțelor sau precedentul juridic.

9. Alte articole relevante din CC prevăd următoarele:

Art. 258 – Familia

„(1) Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora, precum și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea și educarea copiilor lor.

(2) Familia are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

(3) Statul este obligat să sprijine, prin măsuri economice și sociale, încheierea căsătoriei, precum și dezvoltarea și consolidarea familiei.

(4) În sensul prezentului cod, prin soți se înțelege bărbatul și femeia uniți prin căsătorie.“

Art. 259 – Căsătoria

„(1) Căsătoria este uniunea liber consimțită între un bărbat și o femeie, încheiată în condițiile legii.“

Art. 271 – Consimțământul la căsătorie

„Căsătoria se încheie între bărbat și femeie prin consimțământul personal și liber al acestora.“

Art. 277 – Interzicerea sau echivalarea unor forme de conviețuire cu căsătoria

„(1) Este interzisă căsătoria dintre persoane de același sex.

(2) Căsătoriile dintre persoane de același sex încheiate sau contractate în străinătate fie de cetățeni români, fie de cetățeni străini nu sunt recunoscute în România.

(3) Parteneriatele civile dintre persoane de sex opus sau de același sex încheiate sau contractate în străinătate fie de cetățeni români, fie de cetățeni străini nu sunt recunoscute în România.

(4) Dispozițiile legale privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene și Spațiului Economic European rămân aplicabile.“

SECȚIUNEA a 6-a – Repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale

Art. 1391 – Repararea prejudiciului nepatrimonial

„(1) În caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății, poate fi acordată și o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială.

(2) Instanța judecătorească va putea, de asemenea, să acorde despăgubiri ascendenților, descendenților, fraților, surorilor și soțului, pentru durerea încercată prin moartea victimei, precum și oricărei alte persoane care, la rândul ei, ar putea dovedi existența unui asemenea prejudiciu.“

C. Legislația antidiscriminare

10. Dispozițiile relevante ale Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare se citesc astfel:

Art. 1

„[...]”

(2) Principiul egalității între cetățeni, al excluderii privilegiilor și discriminării sunt garantate în special în exercitarea următoarelor drepturi:

[...]”

(iv) dreptul de a se căsători și de a-și alege partenerul;”

Art. 2

„(1) Potrivit prezentei ordonanțe, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.“

D. Activitatea legislativă cu privire la relațiile homosexuale în România

11. Până în 1996, art. 200 C. pen. din 1968 din România pedepsea „relațiile sexuale între persoane de același sex“ cu închisoare de la unu la 5 ani. Această prevedere a fost abrogată și înlocuită de o clauză prin care se pedepseau cu închisoarea relațiile sexuale între persoane de același sex dacă erau „săvârșite în public sau dacă au produs scandal public“; această dispoziție a fost abrogată în 2001.

12. În 2018, pe baza unei inițiative populare de sprijinire a „familiei tradiționale“, a avut loc un referendum cu privire la propunerea de modificare a art. 48 din Constituție (a se vedea supra, pct. 7) pentru a defini familia ca „fiind întemeiată pe căsătoria liber consimțită între un bărbat și o femeie“ (formularea ar fi înlocuit expresia „între soți“). Rezultatele referendumului

nu au putut fi validate din cauza prezenței reduse la vot (numai 21% dintre persoanele cu drept de vot au participat la referendum; este necesară o participare de 30% pentru ca acesta să aibă efect juridic).

13. În urma unei recente inițiative populare, o propunere de lege care să fie adoptată în Parlament, și care include din nou aceeași propunere de modificare a Constituției, a fost publicată în Monitorul Oficial din 13 august 2020.

14. Trei propuneri legislative cu privire la parteneriatul civil, prezentate în 2016 și 2019 de către cinci, treizeci și șapte și, respectiv, doi membri ai Parlamentului, au fost trimise pentru opinii sau rapoarte la comitetele permanente ale Camerei deputaților. Conform ultimelor informații de care dispune Curtea, niciuna dintre propuneri nu a fost încă depusă pentru dezbateri. Patru asemenea propuneri ale unor membri ai Parlamentului, prezentate în Parlament începând din 2010 și până în 2020 au fost respinse până în prezent.

E. Deciziile Curții Constituționale

15. În Decizia nr. 580 din 20 iulie 2016 asupra inițiativei de revizuire a art. 48 din Constituție (a se vedea supra, pct. 7), Curtea Constituțională reține natura limitativă și exclusivă a definiției propuse pentru noțiunea de „familie” – și anume, o uniune întemeiată pe căsătoria liber consimțită între un bărbat și o femeie. În această privință, instanța a explicat că art. 48 din Constituție consacră și protejează dreptul la căsătorie și relațiile de familie rezultate din căsătorie ca fiind distinct de dreptul la viața de familie și la respectarea și protejarea vieții de familie, care avea un conținut juridic mai larg și era protejat de art. 26 din Constituție. Instanța a constatat că inițiativa respectă Constituția, în măsura în care nu restrânge noțiunea amplă de „familie” prevăzută la art. 26 sau dreptul la căsătorie prevăzut la art. 48.

Partea relevantă a deciziei se citește astfel:

„40. Analizând, în continuare, conformitatea modificării propuse cu prevederile alin.(2) al art.152 din Legea fundamentală, referitoare la interdicția suprimării vreunui drept sau libertate fundamentală sau a garanțiilor acestora, Curtea constată, mai întâi, că textul propus a fi modificat are ca denumire marginală *Familia*, iar, în conținut, stabilește o serie de principii și garanții în privința căsătoriei. Având în vedere conținutul reglementării, Curtea reține că art.48 din Constituție consacră și protejează dreptul la căsătorie, și relațiile de familie rezultând din căsătorie, distinct de dreptul la viață familială/respectarea și ocrotirea vieții familiale, cu un conținut juridic mult mai larg, consacrat și ocrotit de art.26 din Constituție, potrivit căruia

«(1) Autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată. (2) Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri.»»

16. În Decizia nr. 534 din 18 iulie 2018, Curtea Constituțională a declarat neconstituționale prevederile art. 277 alin. (2) și alin. (4) C. civ. (a se vedea supra, pct. 9). Instanța a considerat că prevederile menționate anterior erau constituționale doar atunci când acordau (în conformitate cu legislația UE) dreptul de ședere în România cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene sau ai altor state care încheiaseră căsătorii între persoane de același sex într-un stat membru al UE. Instanța a hotărât că relația pe care o are un cuplu format din persoane de același sex intră în sfera noțiunii de viață de familie, la fel ca cea a unui cuplu heterosexual care se află în aceeași situație, și declanșează protecția dreptului fundamental la respectarea vieții private și de familie, astfel cum este garantat de art. 7 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, de art. 8 din Convenție și de art. 26 din Constituție. În exercitarea dreptului la viața privată și de familie, persoanele de același sex care formează cupluri stabile, au dreptul de a-și exprima personalitatea în interiorul acestor relații și de a beneficia, în timp și prin mijloacele prevăzute de lege, de o recunoaștere legală și judiciară a drepturilor și îndatoririlor corespunzătoare.

F. Alte documente interne

17. Conform cercetării de piață comandate de o organizație neguvernamentală, Asociația ACCEPT, în 2021 și desfășurate în rândul populației generale din România, 71% dintre respondenți considera că recunoașterea juridică a căsătoriei civile pentru cuplurile formate din persoane de același sex nu ar avea niciun impact asupra vieților lor și 43% erau pentru recunoașterea juridică a căsătoriei civile pentru cuplurile formate din persoane de același sex; un procent mai mare (56%) dintre cei intervievați, cu vârsta sub 34 de ani, erau pentru recunoașterea juridică a căsătoriei civile pentru cuplurile formate din persoane de același sex.¹

II. DREPTUL ȘI PRACTICA EUROPENE ȘI INTERNAȚIONALE

18. Cel mai recent material juridic internațional, comparativ și relevant a fost stabilit în cauza *Fedotova și alții împotriva Rusiei* (MC) (nr. 40792/10 și 2 altele, pct. 46, 48-52, 54 și 56-67, 17 ianuarie 2023).

19. Constatările Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) în cauza *Coman și alții* (hotărârea din 5 iunie 2018, C-673/16, ECLI:EU:C:2018:385) sunt sintetizate în *Fedotova și alții* (citată anterior, pct. 60).

20. În cel de-al cincilea raport privind România, adoptat la 3 aprilie 2019 și publicat la 5 iunie 2019, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) a recomandat ca autoritățile din România „să ofere un

¹ A se vedea „Ce cred românii despre căsătoria cuplurilor de același sex?” – Asociația ACCEPT (acceptromania.ro)

cadru legal care să permită cuplurilor de același sex, fără niciun fel de discriminare, posibilitatea ca relația lor să fie recunoscută și protejată.“

21. Un sondaj din 2020 al Agenției pentru Drepturi Fundamentale despre persoanele LGBTI a constatat că 76% dintre respondenții români nu trăiau în mod deschis și nu-și dezvăluiau orientarea sexuală și identitatea de gen. Sondajul a constatat și că 48% dintre respondenții LGBTI români se aflau într-o relație stabilă, 27% dintre respondenți coabitând cu partenerul.²

ÎN DREPT

I. CU PRIVIRE LA CONEXAREA CERERILOR

22. Având în vedere obiectul similar al cererilor, Curtea dispune conexarea acestora (art. 42 § 1 din Regulamentul Curții) și le va examina într-o singură hotărâre.

II. Observație preliminară

23. În observațiile lor din 28 ianuarie 2021, aceia dintre reclamanți cărora li s-a autorizat păstrarea anonimului conform art. 47 § 4 din Regulamentul Curții au informat Curtea că Guvernul le-a dezvăluit identitate divulgând numele lor complete, orientarea sexuală și starea civilă către diferite autorități, inclusiv instanțe, parchete și autorități din domeniul sănătății. Aceasta a „rezultat direct sau indirect“ din documentele prezentate de către Guvern ca anexă la observațiile sale.

Art. 47 § 4 din Regulamentul Curții este redactat astfel:

Art. 47 – Conținutul unei cereri individuale

„4. Reclamantul care nu dorește ca identitatea lui să fie dezvăluită trebuie să precizeze acest lucru și să prezinte o expunere a motivelor care justifică derogarea de la regula publicității procedurii în fața Curții. Curtea poate să autorizeze păstrarea anonimului sau să decidă acordarea acestuia din oficiu.“

24. Într-o scrisoare din 10 martie 2021, ca răspuns la invitația Președintele secției, Guvernul și-a prezentat observațiile. A susținut că informațiile cu privire la reclamanți fuseseră trimise doar instanțelor de apel, parchetelor și Inspectoratului General al Poliției în scopul culegerii informațiilor necesare pentru examinarea acțiunilor de către Curte. Aceste instituții erau obligate prin lege să protejeze datele cu caracter personal, iar personalul lor avea datoria de a păstra confidențialitatea cu privire la orice informație primită în contextul muncii. Ca răspuns la o solicitare din partea Agentului guvernamental, instituțiile menționate mai sus au dat asigurări că nicio informație cu privire la reclamanți nu a fost divulgată unor terțe părți sau

² A se vedea „A long way to go for LGBTI equality“ – Agenția pentru drepturi fundamentale a Uniunii Europene (europa.eu)

publicului și că, în cadrul fiecăreia dintre instituțiile vizate, informațiile fuseseră divulgate numai celor care pregăteau răspunsurile la întrebările trimise de Agentul guvernamental.

25. Având în vedere cele de mai sus și după examinarea înscrisurilor aflate la dosar, Curtea consideră că divulgarea informațiilor personale ale reclamantilor s-a făcut în scopul obținerii de informații relevante pentru procedurile desfășurate în fața Curții. În consecință, nu se poate concluziona că Guvernul nu a respectat măsurile adoptate de Curte în privința desfășurării procedurilor în prezenta cauză (a se vedea, *mutatis mutandis*, *X și Y împotriva României*, nr. 2145/16, pct. 91-100, 19 ianuarie 2021).

III. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 8 DIN CONVENȚIE

26. Reclamantii s-au plâns că nu aveau niciun mijloc de a-și proteja respectivele relații din punct de vedere juridic, în măsura în care era imposibil pentru ei să încheie împreună orice formă de uniune recunoscută juridic în România. În opinia lor, aceasta reprezenta o încălcare a dreptului lor la respectarea vieții lor private și de familie protejat de art. 8 din Convenție, care prevede:

Art. 8

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.”

A. Cu privire la admisibilitate

1. Aplicabilitate

27. Guvernul nu a contestat aplicabilitatea art. 8 la faptele din cauză atât cu privire la „viața privată“, cât și la „viața de familie“.

28. Curtea reține că faptele din prezenta cauză (a se vedea supra, pct. 5) intră sub incidența „vieții private“ și, de asemenea, a „vieții de familie“ a reclamantilor, în sensul art. 8 din Convenție [a se vedea *Fedotova și alții împotriva Rusiei* (MC), nr. 40792/10 și 2 altele, pct. 141-151, 17 ianuarie 2023]. Prin urmare, art. 8 din Convenție este aplicabil atât cu privire la „viața privată“, cât și la „viața de familie“.

2. Epuizarea căilor de atac interne

29. Guvernul a menționat că reclamanții nu au epuizat căile de atac interne disponibile. A observat că reclamanții nu au adus problemele lor speciale în atenția autorităților relevante și nu au inițiat proceduri juridice în fața instanțelor. Acest lucru ar fi atras o atenție suplimentară promptă din partea statului cu privire la situația lor, putând accelera procesul de modificare a legislației naționale pentru a o adapta la situația cuplurilor formate din persoane de același sex. Cu privire la reclamanții din cererea nr. 20081/19, Guvernul a susținut că erau pendinte în fața instanțelor naționale proceduri care puteau oferi soluții adecvate la plângerile acestora (a se vedea supra, pct. 6).

30. Reclamanții au susținut că nu exista nicio cale internă de atac efectivă disponibilă pentru persoanele în situația lor și că Guvernul nu a dovedit, prin intermediul unor exemple, existența unei asemenea căi de atac. Dimpotrivă, faptul că procedurile detaliate în cererea nr. 20081/19 erau încă pendinte la trei ani de la inițierea lor dovedea că această cale era lipsită de eficiență.

31. Curtea reține că principiile generale în ceea ce privește problema epuizării căilor de atac interne pot fi găsite în cauza *Oliari și alții împotriva Italiei* (nr. 18766/11 și 36030/11, pct. 77-80, 21 iulie 2015).

32. Curtea mai reține și că – atât la momentul în care reclamanții și-au depus cererile în fața Curții, cât și în prezent – nu existau și nu există în legislația românească prevederi pentru a recunoaște căsătoria între persoane de același sex sau altă formă de parteneriat pentru cuplurile de același sex. Dimpotrivă, Codul civil nu recunoaște în mod expres parteneriatele (a se vedea supra, pct. 9). Guvernul nu a arătat în ce mod Curtea Constituțională, instanțele inferioare sau alte autorități ar fi putut ignora dispozițiile aplicabile și să pronunțe decizii favorabile reclamanților. La acest punct, Curtea observă că, în conformitate cu sistemul juridic din România, nici instanțele și nici Curtea Constituțională nu pot modifica legislația sau crea noi drepturi care nu sunt prevăzute de lege (a se vedea supra, pct. 8).

33. În ceea ce privește procedurile inițiate în fața instanțelor de reclamanții din cererea nr. 20081/19, trebuie subliniat faptul că acestea privesc numai un aspect specific din lista de plângeri ale reclamanților (a se vedea infra, pct. 38) și sub nicio formă nu au posibilitatea să abordeze problema principală din cauză, și anume lipsa recunoașterii legale a cuplurilor formate din persoane de același sex. Mai mult, aceste proceduri sunt încă pendinte, iar data încheierii și rezultatul lor sunt incerte (a se vedea supra, pct. 6).

34. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că nu există dovezi care să îi permită să considere că respectivele căi de atac sugerate de Guvern puteau avea succes. În consecință, în lipsa căilor de atac care să fie suficient de sigure nu doar în teorie, ci și în practică, reclamanții nu pot fi acuzați deloc că nu au exercitat o cale de atac inefectivă (toate cererile) sau până la finalul

procesului judiciar (cererea nr. 20081/19). În aceste circumstanțe, excepția Guvernului trebuie respinsă.

3. Concluzie

35. Prin urmare, cererile nu sunt nici vădit nefondate, nici inadmisibile pentru alte motive enumerate la art. 35 din Convenție. Prin urmare, trebuie să fie declarate admisibile.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

(a) Reclamanții

36. Reclamanții au considerat că lipsa recunoașterii și a protecției juridice a familiilor lor i-a privat de demnitatea de soți, i-a stigmatizat și le-a adus prejudicii – validând și chiar invitând pe alții să aibă prejudecăți față de ei.

37. Au arătat că societatea românească a făcut progrese către ceea ce ei considerau standardele europene comune privind drepturile omului și era acum gata pentru modificări legislative în direcția recunoașterii relațiilor dintre persoane de același sex. Acest progres se reflecta în rezultatele referendumului din 2018 în care votanții au fost întrebați dacă aprobau o propunere de modificare a definiției „familiei” (care ar fi interzis căsătoria între persoane de același sex) prevăzută la art. 48 din Constituție. Rezultatele referendumului nu au fost valide din cauza prezenței reduse la vot (a se vedea supra, pct. 12), fapt care a demonstrat că populația nu este contrară unei abordări mai deschise a căsătoriei. Sondajele de opinie au arătat, de asemenea, o creștere în acceptarea de către populația generală a cuplurilor formate din persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 17). Curtea Constituțională a recunoscut și faptul că respectivele cupluri formate din persoane de același sex erau protejate de dreptul la viața privată și de familie la fel ca și cuplurile heterosexuale și a invitat legislativul național să facă posibil ca familiile întemeiate de persoane de același sex să dispună de un cadru juridic specific de recunoaștere și protecție juridice (a se vedea supra, pct. 16).

38. Lipsa recunoașterii uniunilor formate din persoane de același sex – fie sub forma unei căsătorii, fie a unor parteneriate civile – îi afecta și îi dezavantaja pe reclamanți în multe feluri specifice. De exemplu, în spitale sau alte unități medicale nu le era recunoscută partenerilor din aceste uniuni orice fel de înrudire între ei ca aparținători; nu puteau decide în numele partenerului lor și nu puteau cere corpul partenerului decedat de la morgă; nu puteau avea statutul de coasigurat în baza contractului de asigurări de sănătate al partenerului; nu aveau dreptul de a continua închirierea locuinței lor în cazul în care celălalt partener a părăsit definitiv căminul sau a murit, dacă acesta din urmă era titularul respectivului contract de închiriere; dacă unul

dintre parteneri a murit din vina unui terț, partenerul rămas nu avea nici dreptul la reparații (așa cum ar fi avut soțul supraviețuitor), nici dreptul la pensia de urmaș; nu li se puteau acorda trei zile libere în cazul decesului sau al unei afecțiuni grave a partenerului lor; nu puteau fi obligați să-și sprijine financiar partenerul în cazul în care acesta suferea de incapacitate de muncă; angajatorii nu puteau fi obligați, cu privire la dreptul angajatului la concediu, să țină seama de faptul că doi parteneri trebuie să aibă posibilitatea să aleagă aceeași perioadă în care să ia concediu, așa cum era cazul pentru soți; nu puteau înființa o întreprindere familială; nu erau în mod expres identificați de lege ca fiind beneficiari ai protecției speciale (inclusiv protecția penală) în cazul violenței în familie; și nu erau eligibili să obțină un împrumut de la o bancă pentru a cumpăra împreună o locuință (prin programul „Prima casă” pentru tinerii căsătoriți). Toate drepturile de mai sus erau prevăzute de lege doar pentru cuplurile căsătorite.

39. În ceea ce privește aserțiunea Guvernului că României ar trebui să i se permită să-și adapteze sistemul juridic într-un timp și un ritm proprii (a se vedea infra, pct. 48), reclamantii au susținut că statul încerca doar să piardă timpul – timp pe care reclamantii nu-l aveau. Fiecare zi de întârziere era o zi care aducea prejudicii concrete și costuri reale pe care statul refuza să le recunoască. Unii dintre reclamantii se aflau *de facto* în relații nerecunoscute și neprotejate de peste cincisprezece ani.

40. Făcând referire la recomandări ale Consiliului Europei și ale altor organisme internaționale pentru drepturile omului (a se vedea supra, pct. 18 și 20), reclamantii au susținut că Guvernul nu încercase niciodată să abordeze în mod efectiv situația cuplurilor formate din persoane de același sex și nu oferise sprijin inițiativelor legislative din Parlament cu privire la problema parteneriatului civil (a se vedea infra, pct. 62). De asemenea, Guvernul nu a executat în totalitate hotărârea CJUE în cauza *Coman* (a se vedea supra, pct. 19).

41. Curtea a concluzionat deja cu privire la existența unei obligații pozitive în temeiul art. 8 din Convenție de a garanta recunoașterea și protejarea cuplurilor formate din persoane de același sex și a constatat încălcarea acestor obligații în cauzele *Oliari și alții* și *Fedotova și alții* (ambele citate anterior). În aplicarea jurisprudenței de mai sus, trebuie să constate încălcarea aceleiași obligații pozitive și de către România. Această obligație pozitivă nu trebuie să depindă de circumstanțele naționale. Obligația de a se asigura că reclamantii aveau recunoașterea juridică și protecția juridică a respectivelor lor familii este general aplicabilă în temeiul Convenției: reclamantii – care formau *de facto* familii de același sex în România – aveau același drept la recunoaștere juridică și protecție în temeiul art. 8 pe care îl aveau reclamantii din cauzele menționate.

42. Cu privire la argumentul Guvernului despre posibilitatea de a obține parțial drepturile disponibile cuplurilor căsătorite prin intermediul unor contracte private (a se vedea infra, pct. 49), reclamantii au subliniat că

drepturile garantate cuplurilor căsătorite rezultă din lege și sunt opozabile *erga omnes*. Acest nivel al protecției nu se poate realiza prin contracte private.

43. Reclamanții au susținut, în plus, că în România cadrul legal excludea în mod specific cuplurile formate din persoane de același sex de la dreptul la protecția juridică (a se vedea supra, pct. 9), consolidând astfel prejudecățile împotriva lor. Reclamanții au susținut că Guvernul nu oferise niciun motiv serios pentru excluderea lor de la recunoașterea și protecția juridice. Faptul că a existat o dezbatere publică și chiar o opoziție nu se poate folosi ca scuză pentru lipsa de acțiune a Curții sau pentru neaplicarea standardelor Convenției. Tocmai când existau dezacorduri, opoziție și pasiuni puternice, puteau fi cel mai atacate drepturi ale omului, acestea – și persoanele vulnerabile (în special minoritățile) – aveau cea mai mare nevoie să fie apărate. Era esențial ca guvernele să apere drepturile omului și nu să pretindă că sunt neutre și tăcute sau să perpetueze stigmatizarea.

44. Reclamanții au concluzionat că încălcarea dreptului lor la respectarea vieții private și de familie a durat o perioadă lungă de timp și i-a afectat în numeroase aspecte ale vieții cotidene ca familii, determinând statutul lor personal în societate (a se vedea, de asemenea, supra, pct. 38). Comportamentul statului ilustra o problemă de sistem care necesita să fie abordată nu doar prin adoptarea unei legislații care să recunoască dreptul la căsătorie și la încheierea de parteneriate civile, ci și prin combaterea homofobiei în societatea românească.

(b) Guvernul

45. Guvernul a remarcat că jurisprudența Curții indica o abordare inegală a modului în care marja de apreciere trebuia să fie interpretată și aplicată contextului factual din diferite cauze. În cazurile în care un grup deosebit de vulnerabil din societate a suferit o discriminare, marja de apreciere a statului a fost declarată a fi în mod substanțial mai restrânsă [a se vedea *E.B. împotriva Franței* (MC), nr. 43546/02, pct. 94, 22 ianuarie 2008]. Totuși, Curtea a stabilit, de asemenea, ca o chestiune de principiu, că în privința relațiilor dintre indivizi, mijloacele alese de stat pentru a rezolva diversele probleme care decurg din acestea intrau în marja sa de apreciere. A susținut că „principiul marjei de apreciere“ se bazează pe noțiunea de consens. Cu toate acestea, Curtea a adoptat întotdeauna o abordare flexibilă față de această noțiune și ar trebui ca această abordare să fie adoptată și aici. Făcând referire la jurisprudența Curții cu privire la cauze precum *Dubská și Krejzová împotriva Republicii Cehe* [(MC), nr. 28859/11 și 28473/12, 15 noiembrie 2016] și *S.H. și alții împotriva Austriei* [(MC), no. 57813/00, ECHR 2011], a susținut că consensul era un factor important în orice evaluare efectuată de Curte, dar că nu era în mod necesar decisiv sau determinant. Evoluția tendințelor la nivel național nu poate, în sine, să justifice o decizie a instanței de a promova consensul în domenii în care nu există o normă paneuropeană

decelabilă, pornind de la legislația selectată a acelor state membre care oferă o reflectare a compromisurilor locale cu privire la tendințele sau evoluțiile actuale.

46. Astfel, atunci când examina o cauză pe fond, perspectiva Curții trebuia să se bazeze mai întâi pe o analiză profundă a naturii și a conținutului drepturilor inserate în termenii din Convenție; Curtea putea apoi să treacă la analizarea obiectivă a legilor din statele contractante un sprijin în interpretarea Convenției. În plus, o astfel de analiză nu ar trebui, în sine, să constituie principalul factor în privința lărgirii sensului și a domeniului de aplicare ale Convenției depășind ceea ce a fost anterior și în general acceptat sau înțeles – inclusiv prin intermediul jurisprudenței Curții. Din această perspectivă, era important să se țină seama că procesul democratic implica alegeri complexe de etică și de morală reflectând probleme adânc înrădăcinate în țesătura socială a societății, care trebuiau luate în considerare în mod corespunzător înainte ca perspectiva „consensului” să se aplice ca un concept general care ar putea fi interpretat ca o negare a respectivelor alegeri complexe.

47. Guvernul consideră că nu se poate accepta ca suficient din partea Curții să-și bazeze hotărârea într-o cauză privind o astfel de problemă fundamentală numai pe propria evaluare a existenței unui consens între statele membre ale Consiliului Europe sau a unui curent în evoluție și, în plus, să nu țină seama de existența unor nevoi sociale imperioase care în prezent pot apărea ca fiind împotriva valului majorității percepute.

48. Guvernul a susținut totodată că autoritățile au arătat disponibilitatea de a aborda problema căsătoriei între persoane de același sex, iar încercările de a reglementa situația cuplurilor formate din persoane de același sex la nivel național își urmau calea democratică convenită, și că trebuia să li se permită să ajungă la rezultate într-un ritm propriu. Mai multe inițiative legislative care au fost înaintate în Parlament în această privință arătau voința autorităților naționale să identifice și să implementeze soluții adecvate și efective la problemele cu care se confruntă persoanele LGBTI (a se vedea supra, pct. 14).

49. În opina Guvernului, o parte din drepturile despre care reclamantii au susțin că nu pot beneficia din cauza lipsei de recunoaștere juridică a cuplurilor lor formate din persoane de același sex putea fi efectiv exercitată prin încheierea de contracte în temeiul dreptului civil privat.

50. Guvernul, în plus, a susținut că speța avea un context de fapt fundamental diferit de cel al cauzei *Oliari* – mai ales în ceea ce privește principalele probleme examinate de Curte în pronunțarea sa asupra marjei de apreciere a Guvernului italian, și anume: analiza foarte serioasă de cele mai înalte autorități judiciare a chestiunii recunoașterii juridice a cuplurilor formate din persoane de același sex; indicațiile expuse de comunitatea națională a necesității de a asigura protecția uniunilor formate din persoane de același sex și de a evita tratamentul discriminatoriu; sentimentele

majorității populației italiene și inexistența unui interes prevalent al comunității. În cauza de față, problema dacă și cuplurile formate din persoane de același sex ar trebui să beneficieze de o formă specială de protecție juridică în temeiul legislației naționale nu a primit, până acum, un răspuns favorabil din partea celor mai înalte instanțe ale sistemului jurisdicțional național sau din partea Curții Constituționale, și astfel nu ar putea fi interpretată ca figurând în mod vizibil pe agenda puterii judecătorești. În al doilea rând, deși într-adevăr dintr-o perspectivă generală au existat evoluții pozitive în privința opiniei publice în România despre relațiile dintre persoanele de același sex, în prezent nu există motive obiective pentru concluzia că s-a ajuns la un consens social privind recunoașterea juridică a cuplurilor formate din persoane de același sex. Dintr-o perspectivă statistică, cele mai recente date disponibile de la Eurobarometrul privind discriminarea din 2019 al Comisiei Europene ³ au arătat că, în pofida unei marje înguste de îmbunătățire între 2015 și 2019, în România o majoritate semnificativă a populației (63%) avea o percepție nefavorabilă asupra relațiilor sexuale dintre două persoane de același sex, în vreme ce o majoritate similară (54%, cu 8% neexprimând nicio opinie) nu era de acord cu ideea că „persoanele gay, lesbiene și bisexuale ar trebui să aibă aceleași drepturi ca și cele heterosexuale”. Prin urmare, nu există niciun argument pentru opinia că exista o acceptare populară largă a relațiilor dintre persoanele de același sex sau o majoritate de orice fel pe tema recunoașterii cuplurilor LGBTI în România. Prin urmare, Guvernul concluzionează că, în prezenta cauză, spre deosebire de cauza *Oliari*, exista un interes sesizabil al comunității care prelua asupra urgenței simțite de a oferi un cadru juridic adaptat pentru cuplurile formate din persoane de același sex și care reprezenta o nevoie socială stringentă; existența acestei nevoi sociale trebuia să lărgescă marja de apreciere oferită de Convenție autorităților naționale în această privință.

51. Spre deosebire de cele constatate de Curte cu privire la Rusia în cauza recentă *Fedotova și alții* (citată anterior), Guvernul a afirmat, ca o chestiune de principiu, că ține seama de beneficiile acordate unui tip de parteneriat civil pentru cuplurile formate din persoane de același sex și a confirmat angajamentul său ferm de a proteja și promova drepturile și libertățile fundamentale ale tuturor persoanelor, fără discriminare din orice motiv, inclusiv cea bazată pe orientarea sexuală, precum și puternica sa opoziție față de orice manifestare de homofobie.

52. Având în vedere cele de mai sus, Guvernul a solicitat Curții să constate că statul român se încadrează în marja sa de apreciere asupra modului de aplicare a Convenției, mai exact adoptarea unor modificări legislative în domeniul înregistrării parteneriatelor aplicabile cuplurilor formate din persoane de același sex, cu respectarea art. 8 din Convenție.

³ A se vedea „Discrimination in the European Union“ - septembrie 2019 - Eurobarometer survey (europa.eu)

(c) Terții intervenienți*(i) Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei*

53. Comisarul a reținut că, după câteva decenii de progres considerabil în atingerea egalității de drepturi pentru persoanele LGBTI din Europa – inclusiv actele normative de la nivel național anti-discriminare și împotriva infracțiunilor produse de ură, precum și recunoașterea sporită a uniunilor formate din persoane de același sex –, se poate observa un recul alarmant, care a dus la stigmatizarea crescândă a persoanelor LGBTI și la o opoziție reînnoită față de faptul că le sunt permise accesul la drepturile omului și exercitarea acestora. Existau o nevoie și o cerere clare de recunoaștere juridică a parteneriatelor dintre persoane de același sex în cele mai multe dintre statele membre ale Consiliului Europei care nu prevedeau încă această recunoaștere.

54. Comisarul a adăugat că, fără posibilitatea de a avea acces la recunoașterea juridică, cuplurilor de același sex li se refuzau drepturi care păreau evidente partenerilor sau soților de sex opus, al căror statut era recunoscut de lege, și erau lăsați să înfrunte probleme considerabile în viața lor de zi cu zi. În cadrul monitorizării țărilor, cea realizată în România de Biroul Comisarului a arătat că, partenerilor de același sex care nu puteau demonstra o legătură de familie între ei ca urmare a recunoașterii juridice, li se putea nega accesul la diferite drepturi, cum ar fi cele deja menționate de reclamanti (a se vedea supra, pct. 38). În plus, aceștia nu au putut beneficia de reguli mai favorabile în ceea ce privește impozitarea. În general, nu puteau exercita aceleași drepturi și îndatoriri cu privire la copiii aflați în grija lor, ceea ce putea crea obstacole în chestiuni legate de îngrijirea de zi și instituțiile medicale, precum și de școli. Cuplurile formate din persoane de același sex nu pot exercita drepturile de moștenire – chiar după o viață în care au dobândit și au împărțit împreună proprietatea. În lipsa recunoașterii juridice, nu exista cadrul pentru reglementarea drepturilor și a obligațiilor de întreținere ale partenerilor de același sex unul față de celălalt sau față de copii în eventualitatea separării. Le poate fi restrânsă libertatea de circulație în cadrul și în afara Europei, după cum ar putea să nu obțină dreptul de ședere sau reunificarea familiei pentru toți membrii familiei în altă țară. De exemplu, în pandemia de COVID-19, ILGA-Europe a documentat patru cazuri în Bulgaria și în România în care un partener neresortisant dintr-un parteneriat format din persoane de același sex nu a avut posibilitatea de a trece frontierele și de a fi lângă partenerul său din cauza nerecunoașterii oficiale a parteneriatului.

55. Comisarul a mai observat și că procesul de recunoaștere juridică a cuplurilor formate din persoane de același sex a continuat să evolueze în Europa. În hotărârea *Oliari*, Curtea a constatat că 24 din cele 47 de state membre ale Consiliului Europei au adoptat o legislație care permite ca relația cuplurilor formate din persoane de același sex să fie recunoscută ca fiind o

căsătorie civilă sau o formă de uniune civilă ori un parteneriat înregistrat. Numărul acesta a crescut la 30 de state membre care asigură în prezent o formă de recunoaștere juridică sau alta, cu o semnificativă creștere a numărului de state care permit căsătoria între persoane de același sex.

56. Comisarul a adăugat că instituțiile și mecanismele de monitorizare a drepturilor omului ale Consiliului Europei și comitetele în baza tratatelor Organizației Națiunilor Unite au îndemnat în mod constant statele să prevadă unele modalități de recunoaștere juridică a cuplurilor formate din persoane de același sex și să promoveze egalitatea între cuplurile formate din persoane de același sex și cuplurile heterosexuale. În plus, după hotărârea *Oliari* alte instanțe regionale pentru drepturile omului au pronunțat decizii relevante. A făcut trimitere în special la avizul consultativ al Curții Interamericane a Drepturilor Omului din 24 noiembrie 2017.⁴

57. Comisarul a susținut că, pentru a fi cu adevărat efectivă, recunoașterea juridică a cuplurilor formate de persoane de același sex trebuia să ofere un cadru clar și previzibil care să acopere toate aspectele vieții unei relații stabile și dedicate. Cercetarea juridică desfășurată pe un eșantion de douăzeci și una de țări europene a arătat că cele mai multe parteneriate înregistrate existente aveau aceleași consecințe juridice ca și căsătoria, dar că au existat excepții – de obicei în domeniul privind autoritatea parentală, legile migrației, cetățenia și/sau numele de familie, impozitul pe venit, moștenirea, concediul medical pe motive familiale și pensia de urmaș. În cauze anterioare vizând aspecte particulare ale dreptului la viața de familie, Curtea a constatat întotdeauna că nu există o justificare validă pentru a nega un drept anume cuplurilor formate din persoane de același sex atunci când acest drept există pentru cuplurile de sex opus în aceeași situație. Comisarul a confirmat această abordare.

58. În opinia Comisarului, este greu de imaginat o situație în care interesul legitim al comunității ar putea predomina încât să refuze cuplurilor formate din persoane de același sex recunoașterea juridică a relațiilor lor – chiar în țări unde exista o puternică opoziție față de căsătoria sau parteneriatele între persoane de același sex.

59. Comisarul a menționat și studii recente care au găsit o legătură clară între disponibilitatea recunoașterii legale pentru cuplurile formate din persoane de același sex (sub formă de parteneriate sau căsătorie) și acceptarea socială a persoanelor LGBTI. Un amplu studiu sociologic din 2018 pe baza datelor din Ancheta socială europeană colectate între 2002 și 2016 de la 325.000 de persoane din treizeci și două de state europene a constatat faptul că introducerea recunoașterii juridice a parteneriatelor dintre persoane de același sex în cincisprezece din respectivele state era asociată cu atitudini ameliorate în mod semnificativ față de persoanele LGBTI.⁵

⁴ A se vedea trimiterile la această opinie consultativă în *Fedotova și alții* (citată anterior, pct. 63 și 64).

⁵ A se vedea „Do Laws Shape Attitudes? Evidence from Same-Sex Relationship Recognition Policies in Europe” – IZA Institute of Labor Economics, august 2018 (iza.org).

(ii) *Dentons Europe – Zizzi-Caradja și Asociații SPARL*

60. Partea intervenientă a susținut că, neoferind recunoașterea juridică a relațiilor dintre persoanele de același sex, statul român nu a făcut nimic pentru a soluționa criza emigrării din România, a exacerbât dificultățile în atragerea și reținerea talentelor, a dăunat brandului public al societăților multinaționale care funcționau în România prin faptul că a scos la iveală o discrepanță în valori, a împiedicat progresul economic și, în sfârșit (dar crucial a prejudiciat bunăstarea angajaților. Țările care au recunoscut juridic relațiile dintre persoane de același sex au, în general, un produs intern brut pe cap de locuitor mai mare și se clasează mai sus în Indicele dezvoltării umane. În plus, incluziunea socială a persoanelor gay și lesbiene a fost asociată cu investiții străine directe mai mari.

(iii) *Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile (CSDF), susținută de: PRIDE România; Rise OUT; identity.education; APADOR-CH; ActiveWatch; Centrul Parteneriat pentru Egalitate (CPE); Centrul FILIA; Declic; și Centrul pentru Inovare Publică (CPI)*

61. CSDF, sprijinită de alte nouă organizații neguvernamentale românești, a susținut că modificările de legislație privind dezincriminarea homosexualității și interzicerea discriminării pe baza orientării sexuale (a se vedea supra, pct. 11) au avut un impact pozitiv asupra evoluției percepției cuplurilor de același sex în societatea românească. Constatarea se bazează pe datele statistice culese de autoritățile europene și naționale arătând că românii – mai ales tânăra generație – sunt acum mai deschiși în a accepta persoanele de orientare homosexuală și familiile lor.

62. Au subliniat că propunerile legislative cu privire la problema parteneriatului civil supuse dezbaterii în Parlament (a se vedea supra, pct. 14) nu au fost sprijinite de Guvern, care înaintase comentarii împotriva adoptării propunerilor. Prin urmare, în opinia părților interveniente, lipsa recunoașterii juridice a uniunilor dintre persoanele de același sex în România venea din faptul că nu exista o voință politică. În această privință, o hotărâre favorabilă a Curții ar servi pentru a demara o dezbatere parlamentară cu mai mult succes.

(iv) *Prof. dr Raluca Popescu de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București*

63. Partea intervenientă a susținut că, deși cel mai comun model de familie în România era cel al unui cuplu căsătorit cu un copil, din rezultatele recensămintelor naționale se putea observa că numărul de uniuni consensuale crește constant. Lipsa recunoașterii juridice a acestor uniuni nu înseamnă că ele nu există, ci că persoanele care le alcătuiesc (împreună cu copiii lor) sunt private de protecție socială. Partea intervenientă a susținut că, într-un stat democratic care respectă dreptul la respectarea vieții private, oamenii trebuie să-și trăiască viața așa cum vor, atât timp cât nu încalcă drepturile celorlalți – chiar dacă modul acesta de viață nu este cel al majorității populației.

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

- (v) *Prof. Robert Wintemute, în numele: FIDH (Fédération Internationale pour les Droits Humains); ILGA-Europe (Regiunea Europeană a Asociației Internaționale a Lesbienelor, Homosexualilor, Bisexualilor, Transsexualilor și Intersexualilor); NELFA (Rețeaua Asociațiilor Europene ale familiilor LHBT); și ECSOL (Comisia Europeană privind Dreptul la Orientare Sexuală)*

64. Intervenienții au susținut că, la data la care Curtea a adoptat hotărârea în cauza *Oliari și alții* (citată anterior), o „majoritate restrânsă” de 24 din 47 (51%) de state ale Consiliului Europei acordase o formă oarecare de recunoaștere juridică pentru cuplurile de persoane de același sex. De atunci, numărul acesta a crescut cu 25% – de la 24 la 30 (adică de la 51% la 63.8%). Exista acum o majoritate clară, în statele din Consiliul Europei și în alte societăți democratice, potrivit căreia un guvern nu poate să limiteze la cuplurile căsătorite anumite drepturi și apoi să le spună cuplurilor formate din persoane de același sex că pentru acestea era imposibil din punct de vedere juridic să îndeplinească condițiile pentru aceste drepturi sau îndatoriri, din cauză că nu le era permis să se căsătorească.

65. Mai mult, părțile interveniente au prezentat exemple de jurisprudență extrase la nivel mondial care arată că un număr tot mai mare de instanțe naționale și internaționale solicita cel puțin o alternativă la căsătoria legală, dacă nu accesul la căsătoria legală al cuplurilor formate din persoane de același sex.

66. În lumina celor de mai sus, intervenienții au considerat că opiniile contrare ale celor mai înalte instanțe judiciare sau ale majorității populației nu ar trebui să se opună constatării unei încălcări de către Curte.

- (vi) *Lithuanian Gay League alături de: Association of LGBT and their friends MOZAIKA (Letonia); Iniciativa Inakost' (Slovenia); „Love Does Not Exclude” (Polonia) și Bilitis (Bulgaria)*

67. Intervenienții au prezentat pe scurt numeroasele restricții cu care se confruntă cuplurile formate din persoane de același sex în Lituania, Letonia, Slovenia, Polonia și Bulgaria – țări care nu permit acestor cupluri nicio formă de recunoaștere juridică.

68. Mai mult, au afirmat că și cauza de față trebuie examinată din punctul de vedere al art. 14 coroborat cu art. 8 și art. 12, în aplicarea principiului „Convenția ca instrument viu”.

- (vii) *Alianța familiilor din România și Asociația PRO VITA București*

69. Părțile interveniente au susținut că art. 8 nu obliga România să ofere un cadru juridic pentru parteneriatul civil. Statele membre au autoritate exclusivă în domeniul stării civile, inclusiv cu privire la orice altă formă de uniune recunoscută juridic între două persoane, fie de același sex sau de sexe opuse, și cu privire la statutul juridic al copiilor sau al altor membri ai familiei. Aceste chestiuni trebuiau reglementate pornind de la realitatea

socio-culturală a fiecărui stat, stabilită prin dezbatere publică și consultarea opiniei publice.

(viii) *Ordo Iuris Institute for Legal Culture (Institutul Ordo Iuris pentru Cultură Juridică)*

70. Partea intervenientă a susținut că, deși, potrivit jurisprudenței Curții, se putea vedea că recunoașterea juridică a uniunilor dintre persoanele de același sex reprezenta unul dintre elementele dreptului la respectarea vieții private și de familie ale persoanei, statele au o anumită marjă de apreciere în această privință – una care depindea de contextul social, cultural și moral din respectivul stat, de controversele etice legate de problema în discuție, ca și de interesul prevalent al comunității. Potrivit Curții, statele contractante aveau un interes legitim să se asigure că le erau respectate prerogativele legislative și că, prin urmare, opțiunile guvernelor alese în mod democratic nu erau ocolite.

71. Mai mult, partea intervenientă s-a referit la un raport comparativ din 29 octombrie 2018⁶ emis de Pew Research Center Report (un „fact tank“ cu sediul la Washington care efectuează sondaje de opinie publică și cercetări demografice), în care se arăta că persoanele din Europa Occidentală și din Americi acceptau mai mult homosexualitatea decât cele din Europa de Est, Rusia, Orientul Mijlociu și Africa Subsahariană. În raport se preciza, de asemenea, că cei neafiliați religios aveau tendința de a accepta mai mult homosexualitatea; în România, 98% din populația adultă se identifica drept creștină, iar 74% dintre români se opuneau căsătoriei dintre persoane de același sex.

2. Motivarea Curții

(a) Principii generale

72. Principiile generale cu privire la obligațiile pozitive ale unui stat membru în cauze similare cu cauza de față au fost prezentate cel mai recent în hotărârea Marii Camere în cauza *Fedotova și alții* (citată anterior, pct. 152-65).

73. În cauzele menționate, având în vedere jurisprudența sa, consolidată de tendința actuală din statele membre ale Consiliului European, Curtea a confirmat că, potrivit obligațiilor pozitive în temeiul art. 3 și art. 8 din Convenție, este necesar ca statele membre să ofere un cadru juridic care să permită acordarea cuplurilor formate din persoane de același sex recunoașterea și protecția adecvate relației acestora (ibid., pct. 178).

74. Cu privire la marja de apreciere de care dispun statele părți în aplicarea obligației pozitive menționate, Curtea a considerat că, dat fiind că erau în joc aspecte deosebit de importante ale identității personale și sociale

⁶ „Europenii din Est și cei din Occident acordă o importanță diferită religiei, opiniilor despre minorități și problemelor sociale esențiale“ – Pew Research Center (pewresearch.org)

a persoanelor de același sex și că, în plus, o tendință actuală spre recunoașterea juridică a cuplurilor formate din persoane de același sex a fost observată în statele membre ale Consiliului Europei, marja de apreciere a statelor părți a fost redusă semnificativ atunci când este vorba să ofere cuplurilor de același sex posibilitatea recunoașterii și a protecției juridice (ibid., pct. 187). În acest context, Curtea a considerat că statele părți dispun de o marjă de apreciere mai amplă atunci când stabilesc natura exactă a regimului juridic care este necesar să devină disponibil pentru cuplurile homosexuale, care nu trebuie în mod necesar să fie sub forma căsătoriei, statele având „alegerea modalităților“ de folosit în îndeplinirea obligațiilor lor pozitive inerente în temeiul art. 8 din Convenție. Discreția acordată statelor în această privință are legătură atât cu forma recunoașterii, cât și cu conținutul protecției care trebuie acordată cuplurilor formate din persoane de același sex (ibid., pct. 188).

(b) Aplicarea acestor principii în prezenta cauză

75. În lumina celor expuse, Curtea va stabili acum dacă statul pârât și-a îndeplinit obligația pozitivă de a asigura recunoașterea și protecția pentru relațiile reclamanților (a se vedea supra, pct. 73). În acest scop, trebuie să examineze dacă, având în vedere marja de apreciere acordată, statul pârât a asigurat un just echilibru între interesele prevalente pe care se întemeiază și interesele invocate de reclamanți (ibid., pct. 191).

76. Curtea observă că legea română prevede o singură formă de uniune familială – căsătoria între sexe opuse și nu prevede recunoașterea legală pentru cuplurile formate din persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 9).

77. Curtea mai reține și că statul pârât nu a informat-o despre intenția de a-și modifica dreptul intern pentru a permite cuplurilor formate din persoane de același sex să beneficieze de recunoaștere oficială și de un regim juridic care să le ofere protecție. Dimpotrivă, mai multe încercări de a adopta legislație în acest domeniu (venind din partea câtorva membri ai Parlamentului) nu au primit sprijin în Parlament sau de la Guvern (a se vedea supra, pct. 14). Mai mult, Guvernul a susținut că faptul că era imposibil pentru cuplurile de același sex să aibă recunoaștere și protecție juridice era compatibil cu art. 8 din Convenție și se justifica pentru a garanta ceea ce acesta pretindea a fi interesele dominante (a se vedea supra, pct. 50 și 52). Prin urmare, situația din statul pârât era semnificativ diferită de situația dintr-un număr considerabil de state părți care au căutat să-și modifice dreptul intern, urmărind să asigure protecția efectivă a vieții private și de familie a partenerilor de același sex (ibid., pct. 195). În acest context, Curtea ia act de adoptarea în România a unor dispoziții juridice mai inclusive de natură generală, precum art. 1391 C. civ. (a se vedea supra, pct. 9) și a legislației de sancționare a tuturor formelor de discriminare (a se vedea supra, pct. 10) și de mai largă interpretare a Curții Constituționale pentru noțiunea de viață de

familie prevăzută la art. 26 din Constituție (a se vedea supra, pct. 15 și 16). Cu toate acestea, Curtea consideră că pentru afirmația Guvernului că ține seama de beneficiile acordate unui tip de parteneriat civil pentru cuplurile formate din persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 51) nu există probe că s-au făcut pași spre o formă de recunoaștere juridică pentru aceste cupluri.

78. Curtea mai reține și argumentul reclamantilor că, deoarece parteneriatele lor nu sunt formal recunoscute, cuplurilor formate din persoane de același sex le este împiedicat accesul la numeroase drepturi sociale și civile prevăzute de lege pentru cuplurile căsătorite (a se vedea supra, pct. 38). Argumentele reclamantilor sunt sprijinite și de informațiile puse la dispoziție de Comisarul pentru Drepturile Omului al Consiliului European (a se vedea supra, pct. 54). Cu privire la acest punct, Curtea ia notă de afirmația Guvernului că o parte din drepturile despre care reclamantii au susținut că nu pot beneficia din cauza lipsei de recunoaștere juridică a cuplurilor lor formate din persoane de același sex putea fi efectiv exercitată prin acorduri contractuale private (a se vedea supra, pct. 49). Totuși, nu au fost prezentate detalii relevante în sprijinul acestei declarații, iar argumente similare au fost deja respinse de Curte (a se vedea *Oliari și alții*, pct. 169, și *Fedotova și alții*, pct. 203, ambele citate anterior). Prin urmare, Curtea poate concluziona în prezenta cauză că, în lipsa unei recunoașteri oficiale, cuplurile formate din persoane de același sex nu sunt mai mult decât uniuni *de facto* în baza legii române, partenerii fiind în imposibilitatea de a regla aspecte fundamentale ale vieții lor de cuplu, precum cele legate de proprietate, întreținere și moștenire, ca un cuplu recunoscut oficial. Nici nu au posibilitatea să se întemeieze pe existența relației lor în fața autorităților judiciare sau administrative (a se compara *Fedotova și alții*, citată anterior, pct. 203). Pe scurt, reclamantii sunt interesați în mod deosebit să obțină posibilitatea de a încheia o formă de uniune civilă sau de parteneriat înregistrat pentru recunoașterea și protecția juridică a relațiilor lor – sub forma drepturilor esențiale, relevante pentru orice cuplu aflat într-o relație stabilă și serioasă –, fără să întâmpine obstacole inutile. În lumina celor de mai sus, Curtea concluzionează că nu se poate afirma că, așa cum a fost aplicat reclamantilor, cadrul juridic din România ar prevedea nevoile esențiale de recunoaștere și protecție ale cuplurilor formate din persoane de același sex aflate într-o relație stabilă (*ibid.*, pct. 204).

79. Curtea va examina în continuare motivele prezentate de statul pârât pentru a justifica lipsa oricărei forme de recunoaștere și protecție juridice pentru cuplurile formate din persoane de același sex.

80. Guvernul a susținut că majoritatea românilor nu este de acord cu uniunile formate din persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 50). Curtea a respins deja astfel de argumente concluzionând că atitudinea pretins negativă, sau chiar ostilă, a unei părți a majorității heterosexuale nu poate fi invocată împotriva interesului reclamantilor ca respectivele lor relații să fie în mod adecvat recunoscute și protejate de lege (*ibid.*, pct. 219).

81. Guvernul a susținut și că, spre deosebire de cauza *Oliari și alții* (citată anterior), problema dacă și cuplurile formate din persoane de același sex ar trebui să beneficieze de recunoaștere juridică nu a primit, până acum, un răspuns favorabil din partea celor mai înalte autorități judiciare din România (a se vedea supra, pct. 50). Reclamanții nu au fost de acord, considerând că, în Decizia din 18 iulie 2018, Curtea Constituțională a invitat legislativul să facă posibil ca familiile întemeiate de persoane de același sex să dispună de un cadru juridic specific de recunoaștere și protecție juridice (a se vedea supra, pct. 37). Curtea reține constatarea Curții Constituționale că persoanele de același sex care formează cupluri stabile au dreptul de a-și exprima personalitatea în interiorul acestor relații și de a beneficia, în timp și prin mijloacele prevăzute de lege, de o recunoaștere legală și judiciară a drepturilor și îndatoririlor corespunzătoare (a se vedea supra, pct. 16). Curtea ia act și de propunerile de modificare a prevederilor care reglementează noțiunea de familie în Constituție încât să o restrângă la cuplurile de persoane de sex opus. Totuși, acestor propuneri, până în prezent, nu li s-a dat curs (a se vedea supra, pct. 12 și 13). În acest context, Curtea Constituțională a explicat că noțiunea de familie, astfel cum este protejată de art. 26 din Constituție, are un conținut juridic mult mai larg care include relația din cuplul format din persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 15 și 16). În plus, în această privință, Curtea reiterează că nu are competența de a discerne riscurile pentru instituția căsătoriei – așa cum este prevăzută în cadrul juridic intern – pe care le poate implica acordarea recunoașterii și a protecției juridice uniunilor formate din persoane de același sex, deoarece aceasta nu împiedică încheierea căsătoriei pentru cuplurile formate din persoane de sexe diferite sau ca acestea să se bucure de beneficiile date de căsătorie (a se vedea *Fedotova și alții*, citată anterior, pct. 212). Prin urmare, aceste argumente nu pot justifica lipsa oricărei forme de recunoaștere și protecție juridice pentru cuplurile de același sex în prezenta cauză.

82. Cu privire la argumentele Guvernului privind amploarea marjei de apreciere (a se vedea supra, pct. 45-47), Curtea reiterează că a hotărât deja că marja de apreciere a statelor părți este redusă semnificativ cu privire la a acorda cuplurilor formate din persoane de același sex posibilitatea recunoașterii și a protecției juridice (a se vedea supra, pct. 74). Totuși, acestea dispun de o marjă de apreciere mai amplă atunci când stabilesc natura exactă a regimului juridic care este necesar să devină disponibil pentru cuplurile homosexuale (ibid.). În acest din urmă context se poate lua în considerație fundalul social și cultural al României.

83. În lumina celor expuse anterior, Curtea constată că niciunul dintre argumentele privind interesul public susținute de Guvern nu prevalează asupra interesului reclamanților ca respectivele lor relații să fie în mod adecvat recunoscute și protejate de lege. Curtea concluzionează că statul pârât și-a depășit marja de apreciere și nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a asigura dreptul reclamanților la respectarea vieții private și de familie.

84. Prin urmare, a fost încălcat art. 8 din Convenție.

IV. CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA ART. 14 DIN CONVENȚIE COROBORAT CU ART. 8

85. Reclamanții au susținut că faptul că nu aveau posibilitatea să asigure recunoașterea juridică a relațiilor lor prin intermediul unei alternative la căsătorie a constituit o discriminare pe motive de orientare sexuală. Aceștia au invocat art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 8.

86. Având în vedere constatarea sa în temeiul art. 8, Curtea consideră că nu este necesar să examineze separat dacă, în speță, a fost încălcat, de asemenea, art. 14 coroborat cu art. 8 (a se vedea *Fedotova și alții*, citată anterior, pct. 230).

V. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE

87. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

88. Reclamanții au pretins suma totală de 606,22 euro (EUR) cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul material, reprezentând cheltuielile suportate pentru a obține emiterea certificatelor medicale (pe care le depuseseră la autoritățile locale împreună cu declarațiile de căsătorie). Au depus copii ale facturilor în susținerea acestei pretenții. Au arătat, în continuare, că au suferit un prejudiciu moral provocat de suferința psihică cu care s-au confruntat și cu care continuă să se confrunte din cauza lipsei de recunoaștere și protecție juridice pentru relațiile lor. Cu acest titlu, au pretins 25.000 EUR pentru fiecare reclamant.

89. Guvernul a susținut că nu exista o legătură directă între prejudiciul material citat și obiectul disputei în cauză. Cu privire la prejudiciul moral citat, aceștia au considerat excesivă reparația echitabilă solicitată cu acest titlu și au cerut Curții, în cazul în care ar constata o încălcare, să decidă că această constatare constituie o reparație echitabilă suficientă.

90. Curtea nu identifică nicio legătură de cauzalitate între încălcarea constatată și prejudiciul material pretins; prin urmare, respinge acest capăt de cerere.

91. Cu privire la prejudiciul moral, având în vedere împrejurările cauzei, Curtea consideră că prin constatarea unei încălcări se constituie în sine o reparație echitabilă în ceea ce privește orice prejudiciu moral care putea fi susținut de reclamanți (a se vedea *Fedotova și alții*, citată anterior, pct. 235).

B. Cheltuieli de judecată

92. Reclamanții au solicitat 4.665,08 EUR cu titlu de cheltuieli de judecată în contextul încercărilor de a depune la Serviciul de Stare Civilă declararea intenției lor de a se căsători și al schimbului de corespondență cu autoritățile interne. În susținerea acestei pretenții, au depus copii ale facturilor care arată plata efectuată de Asociația ACCEPT pentru cheltuielile suportate.

93. În plus, au solicitat 10.782,93 EUR pentru cheltuielile de judecată efectuate în fața Curții, din care 10.500 EUR reprezentau onorariile de avocat și 282,93 EUR reprezentau cheltuielile poștale. În justificarea pretențiilor, reclamanții au prezentat copii ale facturilor care arată anumite sume plătite de ACCEPT reprezentanților lor între 2019 și 2021 ca urmare a unor contracte specifice și copii ale facturilor care atestă plata cheltuielilor poștale de către reprezentantul lor. Reclamanții nu au depus copii ale contractelor menționate în termenul stabilit de Curte în acest scop. Au solicitat ca orice sumă acordată cu acest titlu să fie plătită direct către ACCEPT, care suportase toate cheltuielile.

94. Guvernul a susținut că cheltuielile de judecată efectuate în fața autorităților naționale erau inutile și nefondate. Cheltuielile de judecată efectuate în fața Curții erau excesive și nu erau în întregime dovedite, dat fiind că reclamanții au depus doar copii ale facturilor – și nu copii ale contractelor de reprezentare juridică în baza cărora fuseseră efectuate.

95. Conform jurisprudenței Curții, un reclamant are dreptul la rambursarea cheltuielilor de judecată numai în măsura în care se stabilește caracterul real, necesar și rezonabil al acestora [a se vedea, între multe alte hotărâri, *Merabishvili împotriva Georgiei* (MC), nr. 72508/13, pct. 370, 28 noiembrie 2017]. În prezenta cauză, reclamanții nu au prezentat documente care să demonstreze că au plătit sau că aveau obligația legală de a plăti cheltuielile efectuate în fața autorităților naționale (a se vedea supra, pct. 92) sau onorariile de avocat și cheltuielile poștale acoperite de reprezentanții lor cu titlu de cheltuieli efectuate în procedura în fața Curții (a se vedea supra, pct. 93; și *ibid.*, pct. 372). În lipsa unor asemenea documente, Curtea nu se află în poziția de a evalua punctele menționate supra (a se compara *Budinova și Chaprazov împotriva Bulgariei*, nr. 12567/13, pct. 107, 16 februarie 2021). De aceea, nu reține niciun motiv pentru a accepta că respectivele cheltuieli de judecată invocate de reclamanți au fost suportate efectiv de aceștia.

96. Rezultă că aceste capete de cerere trebuie respinse.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA

1. *Decide*, în unanimitate, să conexeze cererile;
2. *Declară*, cu cinci voturi la două, cererile admisibile;

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

3. *Hotărâște*, cu cinci voturi la două, că a fost încălcat art. 8 din Convenție;
4. *Hotărâște*, cu șase voturi la unul, că nu este necesar să examineze separat capetele de cerere întemeiate pe art. 14 din Convenție coroborat cu art. 8;
5. *Hotărâște*, în unanimitate, că o constatare a unei încălcări a Convenției constituie în sine o reparație echitabilă suficientă pentru prejudiciul moral suferit de reclamânți;
6. *Respinge*, în unanimitate, cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limba engleză și comunicată în scris la 23 mai 2023, în conformitate cu art. 77 § 2 și art. § 3 din Regulamentul Curții.

Ilse Freiwirth
Grefier adjunct

Gabriele Kucsko-Stadlmayer
Președinte

În conformitate cu art. 45 § 2 din Convenție și art. 74 § 2 din Regulamentul Curții, la prezenta hotărâre sunt anexate următoarele opinii separate:

- (a) opinia parțial separată a judecătorului Guerra Martins;
- (b) opinia separată comună a judecătorilor Wojtyczek și Harutyunyan.

G.K.S.
I.F.

OPINIA PARȚIAL SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI GUERRA MARTINS

1. Suntem total de acord că a fost încălcat art. 8 din Convenție în prezenta cauză.

2. Totuși, pentru motivele prevăzute în continuare, nu ne putem alătura la concluzia majorității, printr-o extrem de succintă motivare, că nu este necesar să examineze capătul de cerere întemeiat pe art. 14 din Convenție coroborat cu art. 8, bazat pe pct. 230 din hotărârea *Fedotova și alții* [(MC), nr. 40792/10 și alte 2 cereri, 17 ianuarie 2023].

3. În primul rând, credem în mod ferm că discriminarea pe motive legate de orientare sexuală este un aspect fundamental al acestei cauze și că ar trebui, prin urmare, să fie abordat.

4. În al doilea rând, suntem pe deplin conștienți că *Fedotova și alții* este o hotărâre a Marii Camere, ceea ce îi oferă o anumită supremație față de hotărârile Camerelor. De fapt, deși nici Convenția, nici Regulamentul Curții nu cuprind o dispoziție expresă care să acorde prioritate acestor hotărâri (într-adevăr, sistemul *stare decisis* nu se aplică în privința Convenției), se poate accepta că există un larg consens în ceea ce privește Convenția și Regulamentul Curții că acestea presupun în mod implicit că hotărârile Marii Camere trebuie urmate de camere până la momentul când sunt anulate de Marea Cameră.

5. În al treilea rând, acestea fiind spuse, merită să fie observat faptul că am avut deja ocazia să nu fim de acord în mod respectuos cu ceea ce considerăm a fi interpretarea restrictivă dată de Curte art. 14 din Convenție (a se vedea, recent, opinia parțial separată a judecătorilor Yudkivska, Lubarda, Guerra Martins și Zünd, cărora li s-a alăturat judecătorul Kūris, în cauza *Macatė împotriva Lituaniei* (nr. 61435/19, 23 ianuarie 2023)). Este adevărat că situația de fapt în cele două cazuri diferă, dar motivarea pentru concluzia neîncălcării art. 14 coroborat cu art. 10 din hotărârea *Macatė* reflectă aceeași abordare restrictivă a art. 14 ca cea din speță.

6. În respectiva opinie am susținut tocmai că legislația antidiscriminare a evoluat în ultimele decenii, mai ales în Europa, și că de aici rezultă că și Curtea trebuie să-și adapteze motivarea la noile tendințe.

7. În sfârșit, constatarea din hotărârea *Fedotova și alții* că nu este necesar să examineze capătul de cerere întemeiat pe art. 14 nu era unanimă. Judecătorul Pavli, căruia i s-a alăturat judecătorul Motoc, a adăugat o opinie parțial separată a cărei motivare, în umila noastră opinie, este mai întemeiată decât motivarea majorității. Prin urmare, fără alte explicații, am spune că, dacă am fi făcut parte din compunerea Curții în *Fedotova și alții*, ne-am fi alăturat opiniei parțial separate a colegilor noștri. Prin urmare, nu putem accepta concluzia că nu este necesar să se examineze capătul de cerere întemeiat pe art. 14 în prezenta cauză în temeiul hotărârii *Fedotova și alții* fără a ne exprima opinia.

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI – OPINII SEPARATE

8. Deși acest lucru nu schimbă nimic în prezenta cauză, ar putea pregăti calea pentru viitoarea evoluție a jurisprudenței Curții cu privire la art. 14 din Convenție.

OPINIA SEPARATĂ COMUNĂ A JUDECĂTORILOR YCZEK AND HARUTYUNYAN

(1) Cu respect, nu suntem de acord cu punctul de vedere că prezentele cereri sunt admisibile și că art. 8 este încălcat.

(2) Curtea a hotărât constant că art. 34 nu permite capete de cerere întemeiate *in abstracto* pe o încălcare a Convenției. Reclamanții trebuie să demonstreze că sunt personal afectați de legislația contestată [a se vedea, de exemplu, *Centrul de Resurse Juridice în numele lui Valentin Câmpeanu împotriva României* (MC), nr. 47848/08, pct. 101, CEDO 2014].

În cauza de față, reclamanții au subliniat o serie de deficiențe ale legislației naționale în mai multe domenii. Cu toate acestea, în opinia noastră, nu au oferit suficiente probe că respectivele deficiențe i-au afectat personal și, în orice caz, nu au introdus plângere la autoritățile relevante (cu excepția procedurilor menționate la pct. 6). Plângerile, așa cum erau formulate de reclamanți, se reflectă în constatările de fapt foarte concise. Majoritatea a hotărât să urmeze abordarea reclamanților și să revizuiască legislația aplicabilă *in abstracto* fără a analiza dificultățile practice pe care reclamanții le-au întâmpinat efectiv.

(3) Majoritatea invocă hotărârea în cauza *Fedotova și alții împotriva Rusiei* [(MC), nr. 40792/10 și 2 altele, 17 ianuarie 2023] și face referire la aceasta în tot cuprinsul motivării. Hotărârea a fost pronunțată în circumstanțe de fapt foarte specifice care sunt caracterizate de următoarele trei trăsături, așa cum au fost stabilite în această hotărâre:

(i) „Prezenta cauză privește absența din dreptul rus a **oricărei posibilități de recunoaștere juridică** pentru cuplurile formate din persoane de același sex, indiferent de forma recunoașterii“ (pct. 155, subliniere adăugată).

(ii) „Nici nu se pune în discuție că legea rusă **nu s-a schimbat deloc** de când au fost depuse prezentele cereri [...]“ (pct. 193, subliniere adăugată).

(iii) „Curtea reține că statul pârât nu a informat-o despre **nicio intenție** de a-și modifica dreptul intern pentru a permite cuplurilor formate din persoane de același sex să beneficieze de recunoaștere oficială și de un regim juridic care să ofere protecție“ (pct. 194, subliniere adăugată).

(4) Cauza de față diferă de cauza *Fedotova și alții împotriva Rusiei* pentru toate cele trei aspecte.

(i) Așa cum a explicat Guvernul, legea română prevede anumite forme de recunoaștere pentru cuplurile formate din persoane de același sex și protecția pentru acestea. Majoritatea reține în special următoarele evoluții în legătură cu aceasta:

„În acest context, Curtea ia act de adoptarea în România a unor dispoziții juridice mai inclusive de natură generală, precum art. 1391 C. civ. (a se vedea supra, pct. 9) și a legislației de sancționare a tuturor formelor de discriminare (a se vedea supra, pct. 10) și de mai largă interpretare a Curții Constituționale pentru noțiunea de viață de familie prevăzută la art. 26 din Constituție“ (a se vedea supra, pct. 15 și 16) (pct. 77).

Reținem că în acest context Constituția, așa cum a fost interpretată de Curtea Constituțională, protejează cuplurile formate din persoane de același sex. Unele prevederi legislative specifice stabilesc această protecție. În mod deosebit, art. 1391 C. civ. este interpretat ca o formă de recunoaștere pentru cuplurile formate din persoane de același sex în scopuri determinate. Mai mult, dreptul Uniunii Europene recunoaște cuplurile formate din persoane de același și le garantează o serie de drepturi. Dreptul Uniunii Europene este o parte a dreptului intern românesc și este direct aplicabil în România. În orice caz, ar fi fost necesar să efectueze o analiză cuprinzătoare a dreptului intern, domeniu cu domeniu, pentru a stabili cu suficientă precizie statutul juridic al cuplurilor formate din persoane de același sex. De asemenea, am menționat *en passant* că în România numărul cuplurilor heterosexuale necăsătorite este în creștere, ceea ce indică faptul că regimul juridic oferit cuplurilor necăsătorite nu pare neatractiv.

(ii) Dreptul intern este în schimbare. Elementele menționate anterior au fost recent adoptate și observăm că jurisprudența, în special, în particular, extinde domeniul de aplicare a protecției oferite cuplurilor necăsătorite, indiferent dacă acestea sunt formate din persoane de același sex sau de sex diferit.

(iii) Guvernul și-a exprimat dorința de a modifica legislația.

(5) În cauza *Fedotova și alții* (citată anterior), Curtea a explicat domeniul de aplicare al obligațiilor statelor în ceea ce privește cuplurile formate din persoane de același sex în următorii termeni (subliniere adăugată):

„188. Cu toate acestea, așa cum rezultă deja din jurisprudența Curții (a se vedea *Schalk și Kopf*, pct. 108; *Gas și Dubois*, pct. 66; *Oliari și alții*, pct. 177; și *Chapin și Charpentier*, pct. 48, toate citate anterior), statele părți dispun de o **marjă de apreciere mai amplă atunci când stabilesc natura exactă a regimului juridic** care este necesar să devină disponibil pentru cuplurile homosexuale, care nu trebuie în mod necesar să fie sub forma căsătoriei (a se vedea supra, pct. 165). **Într-adevăr, statele au „alegerea modalităților“** de folosit în îndeplinirea obligațiilor lor pozitive inerente în temeiul art. 8 din Convenție (a se vedea *Marckx*, citată anterior, pct. 53). **Discreția acordată statelor în această privință are legătură atât cu forma recunoașterii, cât și cu conținutul protecției care trebuie acordată cuplurilor formate din persoane de același sex.**

(189) În această privință, Curtea observă că, deși o tendință actuală duce spre recunoașterea și protecția juridice ale cuplurilor formate din persoane de același sex, nu se poate constata un consens similar cu privire la forma acestei recunoașteri și la conținutul protecției. Prin urmare, în conformitate cu principiul subsidiarității care stă la baza Convenției, **mai presus de toate le revine statelor contractante să decidă cu privire la măsurile necesare pentru a asigura drepturile garantate de Convenție tuturor persoanelor aflate în «jurisdicția» lor și nu este de competența Curții în sine să stabilească regimul juridic de acordat cuplurilor formate din persoane de același sex** (a se vedea *Christine Goodwin*, pct. 85, și *Marckx*, pct. 58, ambele citate anterior).”

(6) Reținem că în hotărârea în cauza *Fedotova și alții* (citată anterior), Curtea, spre deosebire de abordarea pentru cuplurile de sex diferit, lasă o

foarte largă libertate statelor în definirea regimului juridic acordat cuplurilor formate din persoane de același sex. Ideea de bază era să permită statelor să-și adapteze legislația pas cu pas și domeniu cu domeniu mai degrabă decât într-o singură mișcare revoluționară care ar putea declanșa o puternică opoziție, dovedindu-se în cele din urmă contraproductivă. Consiliul European, observăm, și-a exprimat punctul de vedere că, în condițiile în care „un număr considerabil de state membre a făcut un progres substanțial în privința recunoașterii juridice și sociale a persoanelor LGBT, deși adesea într-un context provocator“, „un climat de opoziție față de drepturile omului pentru persoanele LGBT a câștigat simultan teren în anumite țări europene“ [a se vedea Raportul Comitetului director pentru drepturile omului al Consiliului European (CDDH) privind punerea în aplicare a Recomandării CM/Rec(2010)5 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la măsurile de combatere a discriminării pe motive de orientare sexuală sau identitate de gen, adoptat de CDDH la cea de-a 92-a întâlnire (26-29 noiembrie 2019), pct. 11-12].

(7) Este important de reținut că hotărârea din cauza *Fedotova și alții* (citată anterior) nu echivalează recunoașterea juridică cu înregistrarea. Statele pot alege dintre mai multe mijloace posibile de a acorda recunoașterea juridică a cuplurilor formate din persoane de același sex. Pot fie să creeze posibilitatea ca cuplurile formate din persoane de același sex să-și înregistreze uniunea (recunoaștere prin înregistrare), fie să acorde recunoașterea *ex lege* în diferite ramuri ale dreptului, astfel încât aceste cupluri să dobândească *ex lege* anumite drepturi specifice și să obțină protecția lor (recunoaștere *ex lege*). Este important că – în abordarea adoptată în *Fedotova și alții* (citată anterior) – drepturile și protecția sunt acordate *ex lege*, fără a fi necesară sesizarea instanțelor interne pentru protecție, astfel încât cuplurile se pot întemeia doar pe existența relației lor în fața autorităților judiciare sau administrative (a se vedea *Fedotova și alții*, citată anterior pct. 203). Avantajul celei de a doua metode este că drepturile sunt acordate automat tuturor cuplurilor care coabitează și nu sunt limitate doar la cele care aleg să se înregistreze. În același timp, ar trebui remarcat că înregistrarea nu conferă *per se* drepturi mai ample sau mai puternice.

(8) Majoritatea face următoarea apreciere la punctul 76 din hotărâre:

„Curtea observă că legea română prevede o singură formă de uniune familială – căsătoria între sexe opuse și nu prevede recunoașterea legală pentru cuplurile formate din persoane de același sex (a se vedea supra, pct. 9).“

În opinia noastră, pentru motivele explicate mai sus, nu doar că legea română prevede anumite forme de recunoaștere pentru cuplurile formate din persoane de același sex, dar se extinde, de asemenea, sfera de aplicare a acestei recunoașteri.

(9) Pentru a rezuma, după cum pe drept cuvânt se afirmă în *Fedotova și alții* (citată supra, pct. 189):

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI – OPINII SEPARATE

„[...] mai presus de toate le revine statelor contractante să decidă cu privire la măsurile necesare pentru a asigura drepturile garantate de Convenție tuturor persoanelor aflate în «jurisdicția» lor și nu este de competența Curții în sine să stabilească regimul juridic de acordat cuplurilor formate din persoane de același sex.”

Pentru toate aceste motive, considerăm că statul pârât nu și-a încălcat obligațiile care îi revin în temeiul Convenției.

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

ANEXĂ

Nr.	Cererea nr.	Introdusă la	Reclamantul Anul nașterii Domiciliul Cetățenia
(1)	20081/19	10 aprilie 2019	Florin BUHUCEANU 1971 București română Victor CIOBOTARU 1987 București română
(2)	20108/19	10 aprilie 2019	A.A.N. 1972 București română M.M.I. 1980 București română
(3)	20115/19	10 aprilie 2019	M. P. 1989 Brașov română G.I.Ț. 1984 București română
(4)	20122/19	10 aprilie 2019	Voicu-Dan DRAGOMIR 1983 Cernica română Oliver ULERICH 1997 Petroșani română

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Nr.	Cererea nr.	Introdusă la	Reclamantul Anul nașterii Domiciliul Cetățenia
(5)	20129/19	10 aprilie 2019	G.C.C. 1974 București română G.R.B. 1974 București română
(6)	20134/19	10 aprilie 2019	A.T.S. 1979 București română I.P. 1994 Târgu Mureș română
(7)	20140/19	10 aprilie 2019	A.F.S. 1990 București română G.S.M. 1990 București română
(8)	55037/19	18 octombrie 2019	B.C. 1989 București română I.I.C. 1987 București română

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Nr.	Cererea nr.	Introdusă la	Reclamantul Anul nașterii Domiciliul Cetățenia
(9)	55041/19	18 octombrie 2019	A.M. 1986 Brașov română C.E.F. 1978 Brașov română
(10)	55045/19	18 octombrie 2019	M.C.R. 1967 Brașov română R.V.F. 1999 Daișoara română
(11)	55047/19	18 octombrie 2019	V.A.B. 1994 București română M.A.D. 1988 București română
(12)	55049/19	18 octombrie 2019	R.M.M. 1990 Urlați română I.A.P. 1996 Dioști română

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Nr.	Cererea nr.	Introdusă la	Reclamantul Anul nașterii Domiciliul Cetățenia
(13)	55051/19	18 octombrie 2019	G.C.P. 1982 Otopeni română F.S. 1979 București română
(14)	5926/20	23 ianuarie 2020	S.K.K. 1991 Timișoara română A.C.G. 1981 Timișoara română
(15)	5948/20	23 ianuarie 2020	A.L.M. 1988 Timișoara română A.M. 1993 Timișoara română
(16)	5965/20	23 ianuarie 2020	Andrada POPA 1989 Cluj-Napoca română Oana MÂNDRUȚESCU 1996 Suceava română

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Nr.	Cererea nr.	Introdusă la	Reclamantul Anul nașterii Domiciliul Cetățenia
(17)	5985/20	23 ianuarie 2020	<p>A.V.I. 1967 București română</p> <p>S.M.A. 1973 Bistrița română</p>
(18)	6013/20	23 ianuarie 2020	<p>Diana-Loredana MANOLE 1987 Giurgiu română</p> <p>Claudia-Valentina TASE 1988 Buzău română</p>
(19)	6034/20	23 ianuarie 2020	<p>Diana-Georgiana GRIGORE 1981 Bragadiru română</p> <p>Maria-Olimpia ROMAN 1977 Sighișoara română</p>
(20)	6046/20	23 ianuarie 2020	<p>Oltea-Ilinca CĂLUGĂREANU 1981 Cluj-Napoca română</p> <p>Alina MORAR 1988 Cluj-Napoca română</p>

HOTĂRÂREA BUHUCEANU ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Nr.	Cererea nr.	Introdusă la	Reclamantul Anul nașterii Domiciliul Cetățenia
(21)	6058/20	23 ianuarie 2020	M.S.Ș. 1991 Timișoara română A.M.P. 1992 Timișoara română